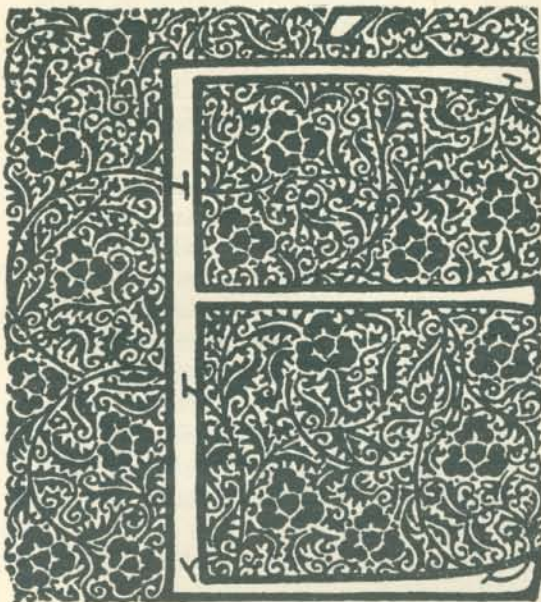

AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLA JUBILÁRIS ÉVE.

ÍRTA: NÁDAI PÁL.

ló, lihegő, küzdő fiatalok fogadkozása, elköltözötteknek egy-egy mécsvilág, egy csomó tanteremben egész sereg kép, szobrocška, terv, apró tárgy, hímzés, egy színes és gazdag értesítő lapjain egy új nemzedék kegyeletes emlékezése és lelkes nekikészülődése a jövőnek: így ünnepli meg szerényen, de biztatón harmincéves múltját az Iparművészeti Iskola. A múltját? A szemlélőnek, az olvasónak őszinte érzése inkább az, hogy a jövőjét ünnepli. S nem volna ez az iskola iskola, ha a múlthoz tartozó finom szálakat elszakítaná, de nem volna iparművészeti hivatása, ha nem a jövő kiformalása lebegne most is előtte. Gyöngéd, kedves multság az mindig a modern embernek: egy darabka kortörténetet lapozni. Most is az: látni és újra átélni a csendes, lassú magyar küzdelmet, mely harminc éve indult meg egy árva, magára-

hagyatott fafaragászati osztályból és lassan lendült, utat vágott, izmos öklüvé lett, palotába költözött és most jubilálhat, kegyelettel gondolhat szellemi vezéreire: Kelety Gusztávra, Fittler Kamillra és más nevesekre és egyszerű katonákra és azt mondhatja magáról: harminc évig formáltam a magyar művészeti izlés képét és ma is vagyok. Gyöngéd, bánatos szórakozás a művelődés titáni éveiben lapozni, de az embernek a csodálkozáson felül valami dacos öntudatot is ad, magához bizóvá teszi...

Egy sereg név van az értesítőben: az intézet harminc év óta neveltjeinek a legjobbjai. Festők, szobrászok, tervezők, ipari szaktanárok, de talán még sem ezekből a nevekből kell megalkotnunk az iskola hatásának mérlegét, hanem a lemérhetetlenből, a ki nem fejezhetőből, abból, amit a magyar élet szebbé tételére tett az iskola. És egy sereg névtelen kadét munkája van kiállítva a tantermekben, itt viszont igaztalanság volna elhamarkodottan megformálni a jövő jóslatát, általánosítani, összefoglalni. Itt még várni kell, türelemmel, szinte aggódással: kit hova vet a sorsa, milyen kezek alá kerül, hol nevelődik tovább. Szédítően rohamos általában az iparművészet utolsó évtizedének fejlődése, robogva rohanó kivált a mi kultúránk égőve alatt az emberek fejlődése és elernyédése s ez a nemzedék, mely most itt lerakta falra, asztalra, állványokra a maga művészete vizítkárttyáit, előreláthatóan az életnek olyan ördögsekerére kerül, amelyen okosan kell ülnie, hogy ki ne bukjon, de amelyről művésznek való démonikus gyönyörűségekben lehet része.

Ha szabad a művészi megnyilatkozást az irodalmi fejlődéstan műszavaival illetni, akkor e jelenségek képét abban lehetne adni, hogy az iparművészet nálunk is, mint egyebütt, a romantikus korból eljutott a realizmus pályafordulójához. Történeti stílusok föléléséből, monumentális feladatokból, a népművészet feltámasztásának délábos világából szembekerült a hideg, szürke léttel és széppé kell azt változtatnia. Nincsenek hősi kardmarkolatok, csak megzománcozni való csatok, nincsenek gótikus templomfeladatok, csak ékiteni való kereszték, finom, szép püspöksüvegek, nincsenek brabanti csipkés fejelelemasszonyok, csak keresztöltéssel hímzett tarsolyok meg kimonók vannak, nincsenek monumentális feladatok (csak a berlini citadéllaszépítő társaság álmaiban), vannak

ellenben városrendezések, kútak, parkokat díszítő feladatok, nincsenek zengő freskók, csak kedves, okos frizek meg sgraffittok, nincsenek nehézveretű kódexek, csak jó, izléses vászonkötések, meg kellemes foltú levélpapírosok. Az iparművészet leghamarább bele-törődött a korszellem vagy onfeosztó követelésébe: mindazt, amije van, szétszórja a nép-millióknak. És szép álomnak nézi a multat és gyengéden gondol a hajdan mecénásaira, de mosolyogva tud azért polgári, sőt szociális művészetté lenni. „Gyakorlati élet”: milyen rideg, művészetborzongató szó! Pedig nem a szavak a fontosak, hanem a hangsúlyozásuk. Ahogy zenét szerzünk hozzájuk, ahogy érzésekbe bujtatjuk, ahogy egy gesztussal kísérni tudjuk őket...

Íme a bizonyosság: az Iparművészeti Iskola mostani irányító szelleméből felharsan a szó: gyakorlati élet. Am a gesztus, amely kíséri, egy csöppet sem frázisos, hanem kímért, nemes. Az iskola régi krónikái mint diadalmos újításról szólnak azokról az apró-cseprő gyakorlatiasságokról, amelyek egy-egy feladat képében kínálkoztak hajdan a növendékeknek: hol egy kiállítási helyiséget kellett díszíteni, hol egy zeneakadémiai terem, vagy miniszteri fogadószoba belső kiképzésén gondolkozhattak. Ma nem forradalmi újítás, hanem természetes az utasítás, mely a vizsgai pályázatra készülő növendékeket kiküldi népi ornamentikában gazdag falvakba, vagy a gépgyárba, vagy a cirkuszba, az állatseregletbe, vagy másfelől iskolaépület falát, bejáratát díszíteni, vagy damasztterítőket tervezni, vagy püspöki ornátust hímezni, vagy oklevelekhez, készülő könyvekhez skicceket rajzolni. S a növendéknek mindenütt „az élet aranyfájáról” kell szakasztania a szépet és amit leszakasztott, ezrek szépségszomjuságát kell vele kielégítenie.

A szobrászati osztályon például Simay tanár vezetése alatt ebédlöket, kutakat, állatszobrokat, virágedényeket látni, amelyeket jövőre a felállítandó kerámiai műhelyben a növendékek maguk fognak sokszorosítani s a legfontosabb gondolat, mely itt őket vezette, egy polgári lakás szükséglete volt. Ujváry tanár növendékeinek egy része a Mária Terézia téri székesfővárosi elemi iskola számára készített színes sgraffitto-vázlatokat és Mátrai tanár növendékei ugyanoda kapubéléseket. Naiv, kedves gyermekmesék motívumai csendűnek itt meg majd legendásan egyszerű színekben, majd a konstrukcióhoz simuló körvonalakban s meglepő, hogy mind e kompozíciók mennyire a fal számára vannak elgondolva és egységbe fogva. Loránfi tanár osztályán a pályázat tárgya az ötkoronás érem művészeti megoldása volt, olyan gyakorlati feladat, amely bizonyára csak az éremplasztika és az anyagismeret hosszas gyakorlata után kecsegtethet sikerrel, de már a szempont felvetésében is pompás nevelőérték van. A belső berendező osztályok pályamunkái azonban éppen a gyakorlatiasság tekintetében még sok kívánnivalót hagynak hátra és közelebb kell simulniok a budapesti bérletelés kellékeihez, mint az angol home-ok halljának nem egészen új stílusához. Groh tanár osztályán magyaros ornamentikájú virágedényeket terveztek, amelyek után parajdi és mezőtúri iparosok vagy ötvenféle új virágedénytypust fognak forgalomba hozni. És ugyanezen osztály növendékei sokszorosításhoz, kartonnyomáshoz és egyházi brokáthoz való ornamentikai terveket is állítottak ki, olyanokat, hogy szinte ujjong bennük a fiatalság, a színszeretet. Szinte kedve támad a nézőnek háziúrrá lenni és mind az ötvenféle tapétával behuzatni a szobák falát; szinte már írjuk is a könyvet, amelynek kinyomtatásához itt kínálkoznak az alkalmas előkép-papírok és szinte jó volna gazdag és fényűző kanonoknak lenni, hogy az ember a három-negy legszebb selyembrokát mintá szerint szövethetné a miseköpenyét.

És ha már ennyi jót kívánunk magunknak, a tetejébe Mihálik tanár mindössze fél éves textilművészeti osztályán a sokféle kevert, szemes, selyem- és aranyhímzéses retikülök, blúzok, géphímzéses függönyök, csipkés terítők és légies capuchonok közt még finom, színszeretben megnemesült nőket is kívánunk, akik szeressék, szürcsöljék, a világba szórják mindazt a sok színmámort. S mialatt az osztály vezetője magyarázza nekünk a sokféle technikát, a szolid és céltudatos tanmenetet, mely itt is a polgári szükségletek kielégítésére gondol, ellenállhatatlanul lebeg körül bennünket az egész osztálynak colour musique-je, az a színes muzsika, mely édes mámorba ringat, a tanmenet felett

húzódván. S utoljára hagyjuk a grafikai osztályt, amely nemcsak a szorosan vett szakembernek, de általában író- és művészembernek sok enyhe szenzációt kínál. Mese-könyv-illusztrációk, plakátok, oklevelek, névjegyek, levélpapírosok, címlapok, meghívók, — nincs a síkdekorálásnak olyan lehetősége és a sokszorosításnak olyan technikája, melyben a növendékek itt nem gyakorolják magukat a dugóvalírástól a spanyolozásig. Nem dicséret és nem túlzás, ha azt hisszük, hogy ez az osztály, melynek Helbing és Muhics tanárok a vezetői, van legtöbbszörre hivatva a közel jövő ízlésének irányításában, mert máris alig van a növendékeknek olyan munkájuk, amely ki ne szállt volna a hirdető oszlopokra, a kirakatokba, elárúsító asztalokra.

És ha nem is mindenütt, de az iparművészetben — hiába! — mégis csak a népszerűség az érték fokmérője. S gyakorlatiasság az, amire ma az iparművészetnek, tehát az iskolának is elsősorban szüksége van. A színes és szép értesítő erről a törekvéstről szól és az új igazgató szellemét új igazgatója, Czako Elemér dr. szerkesztette, hogy optimizmussal hinni tudjunk ennek a szellemnek eljövételében. És csak látni kell a régi, kipróbált erők hozzásimulását ehhez a modern gondolathoz, látni kell a kiállítás anyagát, hogy megértsük, mennyire iparművészeti kultúra, mennyire a hasznos szépség birodalma fog itt hamarosan kiépülni.

A ZOMÁNC.

KÖZLI: P. VELICS LÁSZLÓ S. J. MÚZEUMŐR KALKSBURGBAN.

Az arany, midőn csillogó fényével legelőször bukkant ki a földből, elbűvölte az embert, s e varázshatása ösídők óta mai napig is tart. Az „auri sacra fames“ tehát, az arany utáni átkos szomj, mint Ovidius éneklí, már régóta csiklandozza a halandókat, s a legszorosabban összefügg az ember történetével. Nemzetek gazdagságát, hatalmát mai napig is az arany képviseli leginkább; de a művészetek világában is egyik főszerep jutott az aranynak.

Mit értek el már az ókorban e legnemesebb fém feldolgozásával az ötvösművészetben, fényesen előtűntetik a régi római kultúra főtelepein lélt és maig megőrzött műremek, így a Castellani-féle ókori ötvösműgyűjtemény Rómában, a Louvre antik osztálya Párisban és a British Museum régi kincsleletei Londonban. Mind ehelyütt láthatjuk, hogy a mai ötvösség legkiválóbb technikáit, elsősorban a zománcozást, az ókorban nemcsak ismerték, hanem annak legbecsültebb fajait, az árkölt és a domborműves zománcot arany ékszereiken kiváló ügyességgel is alkalmazták.

Ez alkalommal azonban inkább csak a keresztény korra óhajtok terjeszkedni, s legelőbb is a zománc technikáit veszem szóba.

A zománc (lat. smaltum, ném. Schmelz, franc. émail) üveghutákban jobbára tenyérnyi nagyságú színes üvegkorongok vagy vékony üvegrudacsok alakjában készül. Más színes üvegfajoktól abban különbözik, hogy a zománcüvegnél a színezést nem organikus (szerves), tehát nem állati vagy növényi színekkel, hanem fémekkel, tehát metallikus színekkel végzik, amelyekkel a színeknek teljes sorozatát, számtalan változatait képesek előállítani. Így rézével belevegyítése adja a vörös zománcüveget, vasélegé a sárga és barnaszínűt, kobaltélegé a kéket, mangánélegé az ibolyaszínűt stb.

Miért nem vesznek a zománcüveg színezéséhez állati vagy növényi színeket? Azért, mert ezek a magas hőfokban, amelyben a zománcozás történik, hamuvá égnék; ellenkezőleg a fémekkel, a metalloidokkal, ha az olvasztókemencében folyóizzókká is válnak, lehülve ismét régi színükkel tűnnek elő. A sajátlagos zománcozást, melyről most szólunk, rendszeresen arany-, ezüst- vagy rézlapokon, szóval fémtárgyakon alkalmazzák; ha üveg-

lemezek képezik az alapot, az más műszakágot képez, az üvegfestészetet, melyet ez értekezésben mint nem ide vágót mellőzünk.

Megjegyzendő, hogy az ezüst már 1000 Celsius hőfoknál, a réz 1100 foknál, az arany pedig 1200 foknál megolvad; eszerint a zománcozásnál, az illető fémeknél ily hőmagaságra emelkedni nem szabad, s azért néhány száz fokkal lentebb maradnak.

Hogyan, miképpen történik a zománcozás? Az ötvös letör egy darabkát a színes zománckorongból vagy rudacskából, azt mozsárban igen finom üveporrá zúzza; a port porcelláncsészébe önti, s kevés vizet s néhány csepp szalmiákszeszt önt hozzá; az így készített zománcpasztával vagy péppel kezd most a zománcozáshoz. Ennek a kítünő művészetnek a Krisztus utáni korban három különféle technikáját különböztetjük meg.

I. A rekeszes zománc (Zellenschmelz, émail cloisonné).

A hatodik századtól kezdve a XII. század végeig főleg Bizánc volt a zománcozásnak mestertelepe. Az itteni ötvösök sajátos eljárása abban állott, hogy az aranylemeze legelőbb finom tüvel felkarcolták a rajz kontúrjait; ezekre a kontúrvonalakra forrasztották azután az 1—1½ mm széles aranyzalagocskákat, de nem laposan, hanem élükkel ráfektetve. Az ekként támadt rekeszeket avagy kis cellákat a már fentebb leírt különféle színű zománcpasztákkal töltötték be. A már zománcos lemezt ezekután az olvasztókemencébe helyezték; a megolvadt zománc lehülése után az egész lemezt végre lecsiszolták. Könnyen érthető, hogy ekkor a rekeszek aranyzalagocskái bűvösen tündököltek elő a különféle színű zománcöltelékek között.

Legkiválóbb műterméke e technikának a még ma is Velencében, a Szent Márk-templomban a főoltár mögött látható 348 cm hosszú, 140 cm magas aranytábla, a világhírű Pala d'Oro, amely Orseolo Péter velencei doge (976—978.) parancsára Konstantinápolyban készült, 1105-ben ismét kibővült, később a XIV. században mai alakjában állítottatott össze.¹⁾ A tábla jeleneteket ábrázol Krisztus életéből, azonfelül angyalok, szentek számos képét tartalmazza, amelyek kivétel nélkül a rekeszes, csiszolt zománcművet mutatják. Számtalan, gömbölydeden — a cabochon — csiszolt ékkő díszíti a befoglaló aranykeretpántokat. A páratlan műremek eredetileg oltárantependium gyanánt szolgált, s akkortájt pallium, oltárboríték nevet viselt; innét származik későbbi elnevezése, Pala d'Oro. Naponként csak 11—2 óra közt látható. A szertartások alatt nagy szőnyegburokkal van beplezve.

A második nem kisebb hírű, még a IX. század első feléből származó, idevágó műremek a milánói Szent Ambróz templomban a főoltáron látható Paliotto, amely az oltárasztalt alól négy oldalról veszi körül. Az előoldalon Krisztus és az Apostolok képeit, a hátsó oldalon tizenkét jelenetet látunk. Szent Ambrózius püspök, Miláno főpátronusának életéből; az egyik jelenet Szent Ambrózt, a paliottót készítő ötvösművészzel, a német származású Wolwinusszal ábrázolja. A Paliotto tehát nem a bizanci, hanem a nyugati ötvösség IX. századbeli főremeke. A Pala d'Oro-tól abban különbözik, hogy míg emitt a képek kivétel nélkül a rekeszes zománctechnikában készültek, ott a Paliotton trébelt, domboron kivert alakokat mutatnak, az összes ékítőművek azonban rekeszes zománcokban díszelnek.²⁾

Harmadik, minket magyarokat elsősorban érdeklő főpéldánya a szóban levő zománcos műfajnak a magyar Szent Korona, amelynek összes képei a rekeszes zománcot mutatják. Mint páratlan ritkaságot, azon korból egyedül fennmaradt unikumot emelem ki a Szent Korona felső karimáján emelkedő háromszögű ormocskákat. Ezek aranyrekeszkékben áttetsző zöld zománcot tartalmaznak, s az időtájt úgy készültek, hogy a már lehült kész zománclemezeiről a hátsó fémlapot nagy óvatossággal lecsiszolták, úgy hogy

¹⁾ La Pala d'Oro. Illustrata da Giovanni Veludo. Venezia, Libreria Ferd. Ongania. 1888. In folio. 6 színezett könyvomatú képpel. Ára 40 lira.

²⁾ A Paliotto négy, 25×20 cm méretű, fel nem ragasztott fényképe kapható e címen: Fratelli Alinari, Fotografi Editori, Firenze, Via Nazionale 8. „Milano, Basilica di S. Ambrogio. Paliotto. Fotogr. Nro 141E6—14159. Formato piccolo.“ Egy-egy kép ára 75 centesimé.

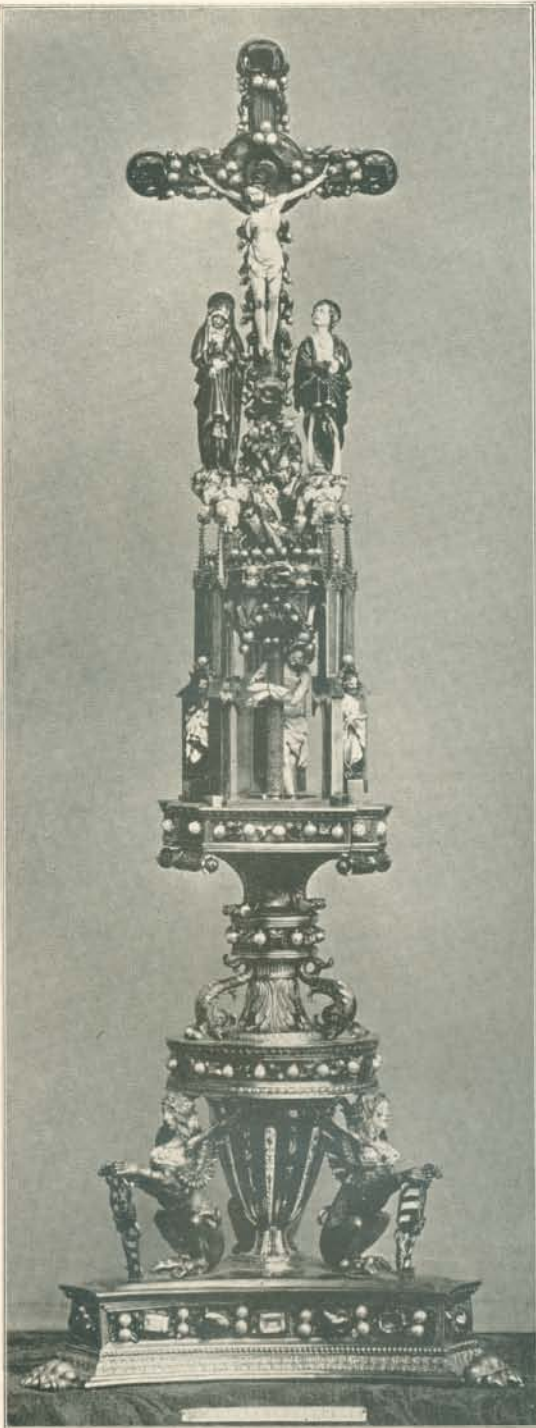
191.

191—192. A MAGYAR
KIRÁLYI KORONA.

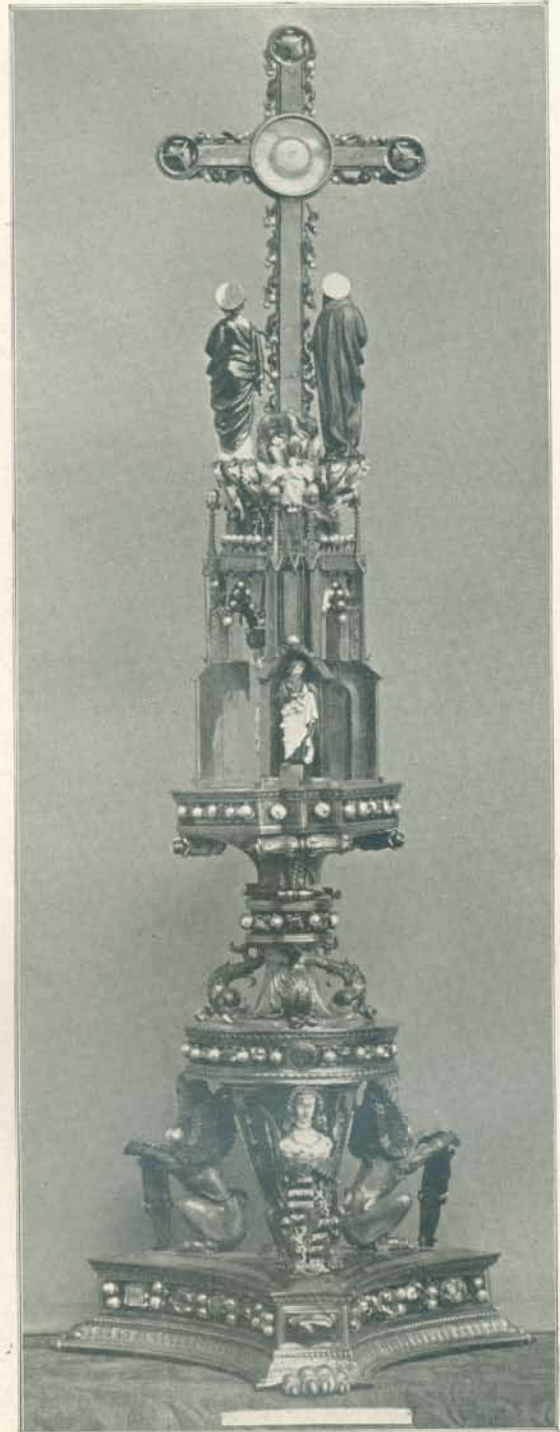
192.

LA COURONNE
ROYALE HONGROISE.

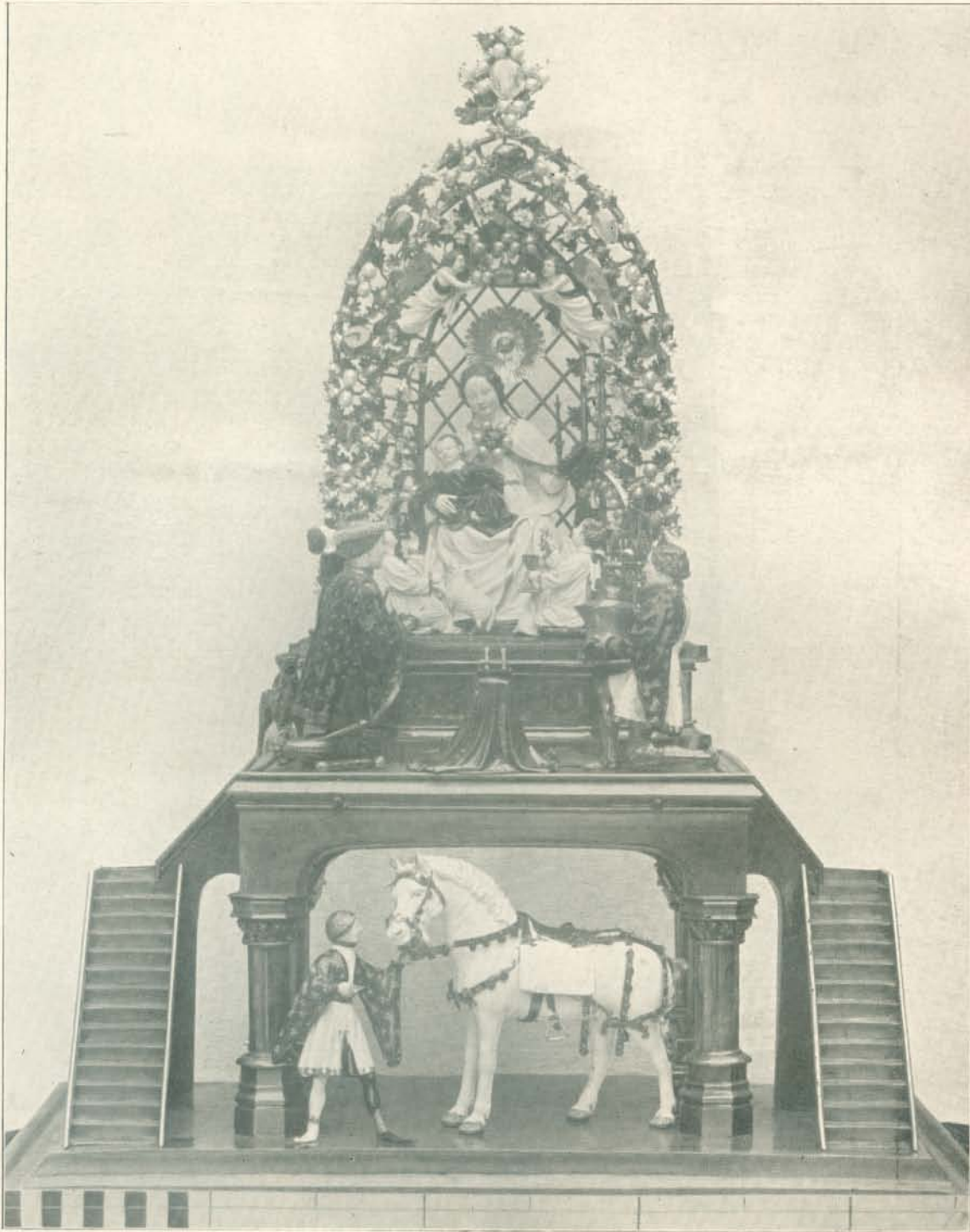
193.

193-194. MÁTYÁS KIRÁLY KALVÁRIÁJA
AZ ESZTERGOMI SZÉKESEGYHÁZ
KINCSTÁRÁBAN (718 MM. MAGAS).

194.

LE CALVAIRE DU ROI MATHIAS
AU TRÉSOR DE LA BASILIQUE
D'ESZTERGOM (718 MM DE HAUTEUR).

195.

195. AZ ARANY LOVACSKA
(GOLDENES RÖSSEL) AZ ALTÖTTINGI
BUCSÚJÁRÓ HELY KINCSTÁRÁBAN.

LE „CHEVAL D'OR“ DU TRÉSOR
DU LIEU DE PÉLERINAGE
D'ALTÖTTING (BAVIÈRE).

196.

a most átlátszó zománcokat csakis a rekeszek szalagocskái tartják össze. Ezt az áttetsző rekeszes zománcot ablakos zománcnak, Fensteremail, émail cloisonné à jour-nak is nevezik.

A magyar Szent Koronánál majdnem egész századdal később, de hasonló technikával készült a németrómai császári korona, amely 1806 óta hatályon kívül helyezve, jelenleg Bécsben az udvari kincstárban őrzik. A felül kimagasló ívet, az „arcus imperialis“-t III. Konrád császár idejében 1140 táján tűzték reá.

□

□

A XV—XVII. századokban a rekeszes zománcnak újabb technikáját találjuk Európában, és pedig magas virágzásban éppen hazánkban a nyugatmagyarországi, a szepességi, főleg pedig az erdélyi szászoknál. Az új zománczás abban állott, hogy a már ismert fémszalagocskák helyett sodrott arany- vagy ezüstdrótszalakat forrasztottak a lemezekre, s az így támadt rekeszeket, hogy a tekert sodrony szép hatása meg ne csonkuljon, csak félig töltötték ki zománcsal; a megolvasztás után a lemezt le nem csiszolták. Ezt a hazai technikát mi sodronyos zománcnak nevezzük, a németek „Siebenbürger Filigranemail“, a franciák „émail de Hongrie“ névvel jelezik. Hogy mily gyönyörűséges műreemek készültek akkortájt főleg Erdélyben, legjobban bizonyítja a Sükýkehely, melyet jelenleg az esztergomi főszékesegyházi kincstárban őriznek; ez a meglepően szép arányokkal, finoman öntött és cizellált alakjaival, sodronyos zománcaival diszeskedő kehely a ma ismert erdélyi ötvösművek koronáját képezi. Jeles, hasonló díszű kehelyek még az országban Pethe László aranykehelye a pozsonyi ferenciek templomában; több kitűnő példány a brassói, a gyulafehérvári templomokban, a nagyszombati Bruckenthal-múzeumban stb. Hírük, becsük főleg az amerikai műkedvelők és műgyűjtőknel annyira emelkedett, hogy napjainkban egy-egy jobb régi példányért hihetetlen, százezerre rúgó árakat nyújtanak. Kimondhatatlan veszteség volna, ha az országból kipuuszulnának.

II. Az árkok (vált, beágyazott) zománc. (Grubenschmelz, émail champlevé.)

Az élet századról századra mindinkább drágul, s nem csoda, ha a műtárgyak is, amelyek készítése nagy időt igényel, mind drágábbak, mind ritkábbak lesznek. Így állunk a rekeszes zománcsal is. A rekeszek leforrasztása az aranylemezeire végtelen sok gondot és fáradságot és még több időt vett igénybe. A Rajnamellékén tehát, hol a zománczás századokon át, úgy mint ma is, magas virágzásnak örvendett, az ötvösök már a XII. század végén felhagytak a rekeszes technikával s gyorsabban kezelhető módot eszeltek ki. Felforrasztott képek helyett már ekkor bevették a rajzokat s az így bevésített mlyedéseket vagy árkokat töltötték ki zománcsal. Innét az árkok zománc, Grubenschmelz nevezet.

Kezdetben még ugyan utánozták a rekeszes zománcokat, amennyiben a vésésnél csakis a rajz kontúrjait hagyták meg, a közbeeső fémfelületeket pedig kivették. E régibb árkok technikájának kimagasló példányát látjuk a Szent Heribert ereklyeszekrényében a deutzi plébániatemplomban Köln mellett. E remekmű 1147-ben készült, 154 cm hosszú, 63 cm magas, 42 cm széles. A szekrény oldalain ugyan trébelt, kivert alakok, földelén pedig a nagyhirű árkok zománcképek médaillonjai díszelnek.¹⁾

Nem sokkal később az ötvösök még inkább megrövidítették a hosszas vésési munkálatokat; csakis a rajz kontúrjait vették a fémlapra, s csak e vékony metszésű rajzot töltötték ki zománcsal. Ez utóbbi technikában bírja a Bécs mellett Klosterneuburg Szent Lipót kápolnája a világ legbecsesebb árkok zománcú mestertermét, a Verduni oltártáblát, helyesen triptychon-retabulumot, melyet Verduni Miklós ötvös a XII. század végén készített. Tűzben aranyozott három réztáblából áll; a középső tábla 263 cm hosszú, 108 cm magas és 27 médaillonképet mutat az ó- és új-testamentumból; a két melléktábla hossza 120 cm, magassága 108 cm és mindegyikük 12 médaillonképet tartalmaz.¹⁾

¹⁾ F. Bock, Das heilige Köln. Leipzig, Weigel 1858. Gr. 8°. A mellékelt XXIV-ik táblán a Heribertus-szekrény könyomatú képe látható.

¹⁾ C. Drexler, Der Verduner Altar. 52 Tafeln in Lichtdruck und 3 Chromotafeln. Wien, M. Gerlach 1903. Kleinfolio.

A XIII. és XIV. században az árkölt zománcnak még egy harmadik módjával találkozunk. Ezek az úgynevezett translucid domborműves zománcok, (durchsichtiges Grubenemail auf reliefartig graviertes Silberplatte, émail champlevé translucide sur relief). Az ötvösök ugyanis ez időtájt az ezüstlemezekre domborművű alakokat véstek be, ezeket azután vagy egészen, vagy részben áttetsző zománccal vonták be, helyel-közzel azonban egyes apró díszmotívumokat, virágocskákat, csillagokat stb. a zománcon át ennek felületéig hagytak kiemelkedni. E technikában persze csak kisebb műdarabok készültek, amelyek ma ritkaságuknál fogva annál keresettebbek.

III. A festett zománc (Maleremail, émail peint).

A reneszánsz kezdetével a XV. században a drágaság s a gyorsanélés még inkább fokozódik; a művészeti technikák, ezek közt a minket érdeklő zománcozás — szinte gyorsabb kivitelre törekedtek. A zománcozás eddig, mint láttuk, az ötvösök kezeügyéhez tartozott, mind a rekeszek forrasztását, mind pedig a későbbi vésést ötvösök művelték; ezentúl a zománcok készítése, főleg a festésben kiváló művészeket igényelt; más szóval az ötvösnek a festészetben is kiválónak kellett bizonyulnia, ha műveivel hódítani akart.

Ezentúl tehát a már ismert sűrű zománcpasztákat valamivel több folyadékkal feleresztették, míg azok az olaj sűrűségét elérték, s azután mint az olajfestésnél szokás, ecsettel hordták fel a lemezekre. Helyel-közzel a már felhordott kép finomabb részleteit tük segélyével modellírozták, úgy hogy a megolvasztott kész zománcképen azután a festés szépségéhez némi plasztikai hatás is hozzájárult.

Kiváló hírnévre tettek szert a festett zománc terén, főleg a XVI. századbeli francia zománcművészek Limogesban; Pénicaud Lénárt és János, Limousin Lénárt és Márton, Reymond Péter, Courtois János e téren elsőrangú csillagok. Mesterműveik sokszor csak két színben festvék, jobbra sötétkék és fehér színekben; így két színben pompázó képeik grisaille néven messze országok múzeumaiban ismeretesek. Am polychrom képekben sem szűkölködtek; nagy hírnévek örvendenek Pénicaud Nardon „Annonciation“ képe polychrom kivitelben, úgymint II. Pénicaud János „Adoration des Rois“ felséges grisaille-festésű zománcműve; mindkettőt színes reprodukcióban láthatni az ismert hatkötetes díszmű „La Collection Spitzer“ émaillkötetében.

A VII. században a két Petitot János, apa és fiú, a festett zománccot kis méretekben, főleg arcképfestésnél alkalmazták és kis aranymédaillonokon, mint miniatürepörcrait-zománccfestést világhírré emelték. Természetes, hogy ily nagy fáradságot, időt igénylő remekművek inkább csak fejedelmi és krözusi udvarokban láttak napvilágot; tán legdúsabb lelhelyük Anglia, ahol a windsori kastély egymaga 250 Petitot-féle miniatürepörcrait-t őrzött meg.

Csak természetes következménye volt az új festésmódnak, hogy azt azután nemcsak fémlemezekre, hanem reliefeken s egyéb figurális ötvösműveken is nagy hatással alkalmazták. A zománcozásnak e legkeresettebb s páratlanul hatásos fajtáját domborműves zománcnak, Reliefemail, émail sur ronde bosse-nak nevezik.

Az összes világművészetben maig felül nem múlt, megbecsülhetetlen két ily műkincs maradt fenn számunkra, mint bámulatos emléke a régibb idők tán már utólréhetetlen vallásos művészetének. Az egyiket éppen magyar hazánk nagy dicsőségére az esztergomi főszékesegyház kincstára őrzí mint Európának egyik legfőbb mesterművét, értem Mátyás király kálváriáját. A 718 mm magas kálvária szinaranyból 1520 dukátarany súllyal készült, tehát 5 $\frac{1}{4}$ kilogrammot nyom. Minthogy a rajta eredetileg alkalmazott Corvínuscímeren a kettősfarkú cseh orozlán is előfordul, készítését 1470—1480 időtájra tűzik, aminthogy Mátyás királyunk 1469-ben nyerte el Csehországot. Nyílt kérdés még ma is, hogy miféle mesterkezek voltak képesek különféle stílusokból — az alja legtisztább reneszánsz, a felső rész páratlan tökélyű gótika — ily csodás egységű harmóniát alkotni. Tán legközelebb áll kálváriánkhoz a flórenci dómmúzeum zománcozott nagyobb ezüstkeresztje, melynek zománcozott s még gőtízlésű feszületét 1460 táján Betto di Francesco Betti, tiszta reneszánsz talapatát pedig Antonio Pollaiuolo készítette.

Minden szónál többet mond az ily világrekműnek részletről részletre terjedő alapos szemlélése. Sikerült képét négy táblában nyújtja az ismert kétkötetes dízmű: Pulszky-Radisics, Az ötvösség remekei Magyarországon. Budapest, Grill 1884.

A második világkincs, mely egyedül képes Mátyás királyunk most leírt kálváriájával versenyezni, ha hogy azt felül nem mulja, a híres „Goldenes Rössel“, helyesebben „Unsere Liebe Frau mit dem goldenen Rössel“ az altöttingi búcsujáró kegyhely kincstárában, Bajorországban. Sikerült folio-fényképe kapható „Kgl. Photographisches Hofatelier Alphons Adolph in Passau, Bayern“ címen 5 koronáért.

Das Goldene Rössel néven ismert ötvösmű 580 mm magas, 430 mm széles; a felső rész a Szűz Máriát a Jézus gyermekkel virágos lugasban ülve ábrázolja, előttük térdel balra VI. Károly francia király, jobbra ennek sisaktartó lovagja. E felső rész 110 dukátaranysúllyal, ami körülbelül 4 kilogrammot nyom, szinaranyból készült, s a legragyogóbb festett és vésett zománokban pompázik. Az alsó rész a várócsarnokot mutatja, amelyben a király lovásza a szintén aranyból készült és fehérén zománcozott lovat tartja. Maga az alsó oszlopos csarnok aranyozott ezüstről $7\frac{1}{2}$ kg ezüstöt képvisel. A rekművet, amely legvalószínűbben Párisban készült, Izabella bajor hercegnő királyi férjének, VI. Károly francia királynak újévi ajándékuul nyújtotta át 1404-ben. A meg nem becsülhető műkincs 1509-ben került ex voto gyanánt Altöttingbe. A francia kormány már többször tett kísérletet, hogy e legfőbb ötvösművet mindenáron, ha kell milliókért is visszaszerezzék. E párhuzamos esetből láthatni, mekkora kincset bír hazánk Mátyás király kálváriájában.

E tömör értekezésben a zománcművészetnek leginkább kimagasló alkotásait sorra érintettük, s amennyire megértésük kívánta, készítési módjukba, bűvös technikájukba is bepillantottunk. Akik e fölötté vonzó szakkal még tüzetesebben kívánnak foglalkozni, vegyék kezükbe „Mihalik József: A zománc. Pozsony, Stampfel 1901. Ára 1 korona 20 fillér“ című könyvecskét, s ha idejük engedi, még „E. Molinier, L'émaillerie. Paris, Hachette 1891. Prix 5 francs“ című kitünő szakkönyvet; sok kellemes s a művészet érdekében hasznos órát szerezhetnek majd maguknak.

